

Islam og muslimer i NRK Dagsrevyen i 2021

AV AUDUN TOFT

Hvordan fremstilles islam og muslimer i NRKs nyhetsflaggskip Dagsrevyen? Denne artikkelen belyser dette spørsmålet basert på materiale fra en studie om nyhetsdekningen av religion i Dagsrevyen gjennom året 2021. Med utgangspunkt i forskning på fremstilling av islam i norske nyhetsmedier viser artikkelen at Dagsrevyens dekning representerer både kontinuitet og brudd med tendenser dokumentert i tidligere forskning. På den ene siden følger NRK tidligere tendenser ved å primært tematisere islam og muslimer i nyhetssaker om innvandring og integrering og i saker om konflikter, vold og terrorisme. På den andre siden skiller Dagsrevyen seg ut ved å synliggjøre norske muslimer gjennom positive vinklinger og ressursperspektiver. Artikkelen viser likevel at bildet er sammensatt og at problemfokuserende diskurser gjør seg gjeldende på ulike måter i Dagsrevyens dekning av islam og muslimer.

Nøkkelord: Islam, muslimer, nyhetsmedia, allmennkringkasting.

Innledning

Det er gode grunner til at mediernes fremstilling av islam inngår i studiet av islam og muslimer i Norge. Som medie- og religionsforsker Knut Lundby peker på, vil mediefremstillinger være med på å prege forståelsen av religion i offentligheten (2021, s. 12). Mediene formidler informasjon om islam og muslimer, men tilbyr også en plattform der ulike stemmer og meninger møtes og der forestillinger om religionen forhandles og debatteres. Slike mediefremstillinger, -diskurser og -konflikter om islam gjøres relevante i ulike sosiale sammenhenger, og står i et komplekst samspill med publikums forestillinger (Lundby 2018; Toft 2023). Mediefremstillin-

ger vil gjennom å fasilitere, og påvirke, den offentlige samtalen om islam, ytterst sett også kunne være en faktor i hvordan det er å være muslim i Norge.

Denne artikkelen undersøker fremstillingen av islam og muslimer i Dagsrevyen i 2021. Nordmenn har generelt svært høy tillit til nyhetsmediene, og høyest tillit av alle nyhetsleverandører har NRK1 (Medietilsynet 2023; NRK 2022). Dagsrevyen omtales gjerne som NRK nyheters flaggskip, og på tross av at andelen TV-seere synker jevnlig har Dagsrevyen en sterk posisjon, ikke minst fordi materiale fra Dagsrevyen i stor grad brukes av andre nyhetsprogrammer og nettsider i NRK (Erdal 2007, s. 172). Som allmennkringkaster skal NRK forholde seg til et større samfunnsmandat som gjelder hele virksomheten. NRK skal formidle kunnskap om, og speile mangfoldet i det norske samfunnet. Den såkalte NRK-plakaten slår fast at «NRK skal skape arenaer for debatt og informasjon om Norge som et flerkulturelt samfunn», samt gjenspeile «mangfoldet av livssyn og religioner i det norske samfunnet» (Regjeringen, 3c og 3i).

Denne artikkelen fokuserer på følgende tre sentrale funn: a) Det store flertallet av saker der islam inngår tematiserer konflikt, særlig terrorisme, både i verden og i Norge. b) NRK synliggjør norske muslimer i hovedsak gjennom positive vinklinger og legger vekt på vellykket integrering, samt islam som ressurs i kampen mot korona. c) Fremstillinger av 'det norske' og av majoritetens verdier går i stor grad igjen i sakene der islam tematiseres. Disse funnene vil diskuteres i lys av funn fra tidligere studier av fremstilling av islam og muslimer i norske medier. Siden artikkelen inngår i et temanummer om norsk islamforskning har jeg også valgt å bruke utvidet plass på gjennomgangen av tidligere forskning. Et sentralt poeng i artikkelen er at NRK dekker islam og muslimer på en nyansert måte, men at etablerte diskurser om problematiske sider ved islam likevel gjøres relevante på ulike måter i nyhetsdekningen, særlig i de tilfellene der islam tematiseres eksplisitt.

Islam i norske nyhetsmedier

Flere studier har undersøkt hvordan islam og muslimer dekkes i norsk presse.¹ Gjennomgående peker disse studiene på at antall saker om islam og muslimer har gått fra å være minimal på 1970-tallet, til å ha en sterk økning frem mot ca. 2010, og har siden ligget jevnt høyt sammenlignet med dekningen av andre religiøse tradisjoner

¹ Nyhetsmedier representerer bare en del av den norske medierte offentligheten, og står i et komplekst forhold til andre medieformer og -aktører (se Sumiala mfl. 2018). For eksempel foregår mange samfunnsdebatter der islam og muslimer inngår også i sosiale medier (se for eksempel Abdel-Fadil 2023), som skiller seg fra nyhetsmediene på viktige områder, men som likevel både kan påvirke og påvirkes av nyhetsmedienes dekning.

(Lundby 2017, s. 2, 2021, s. 213; Michelsen 2016; se også Christensen 2010, s. 50–52). Forskningsprosjektet NOREL har bidratt med viktig kunnskap om dette (Furseth 2015; 2018). Som del av prosjektet ble det utført en kvantitativ innholdsstudie av religionsdekningen i fire norske aviser i årene 1988, 1998 og 2008. Studien viser at islam og muslimer har fått «markert større oppmerksomhet» gjennom denne perioden (Lundby og Gresaker 2015, s. 80), selv om studien også konkluderer med at religion er et relativt marginalt tema i nyhetene (se også Lundby mfl. 2018). En videre oppfølging av studien med tall fra 2018 bekrefter økningen (Lundby 2019, s. 260). En analyse Retriever utførte på vegne av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) slår tydelig fast at antallet saker om islam og muslimer er høyt også i sammenligning med andre saker. I 2009 var ordene islam/muslimer blant de hyppigst brukte i norske medieoppslag (77.670), bare slått av antall saker om Jens Stoltenberg, som var statsminister på det tidspunktet (IMDi 2010, s. 36). Den høye andelen saker om islam og muslimer holder seg høy i påfølgende medieanalyser for 2014 og 2016 (Retriever 2015, s. 10, 2017, s. 6). Det er likevel tegn til at antallet saker varierer en del knyttet til konkrete sakskomplekser i nyhetsbildet (Retriever 2011, s. 9, 2021, s. 23).

Det er særlig to temaområder som går igjen i nyhetssakene der islam inngår. Det ene er væpnet konflikt og terrorisme, og det andre er innvandring og integrering. At islam inngår i mange saker knyttet til terrorisme er veldokumentert og del av et større internasjonalt bilde (se for eksempel Morey and Yaqin 2011). Selv om terrorsaker relatert til islam ikke var fraværende tidligere heller, var det særlig i etterkant av 11. september 2001 at terrortematikken ble fremtredende. Lundby peker på at Aftenposten i denne perioden markant økte dekningen av islam (2021, s. 132), og Christensen (2010) viser at terror var en sentral del av islamdekningen og -diskusjonen i Aftenposten, VG og Dagbladet i 2006. Retrievers rapport *Islam og muslimer i norske medier i 2016* viser at terror (med særlig vekt på terrorgruppen IS) var det mest fremtredende temaet i mediedekningen av islam dette året (2017, s. 14). 35 % av alle saker der islam og muslimer inngikk var relatert til terror. Disse sakene var ujevnt representert avhengig av om det gjaldt utenriks- eller innenriksstoff. Mens 12 % av innenrikssakene om islam dreide seg om terror og IS, var hele 57 % av utenrikssakene relatert til dette temaet. Et viktig poeng som kommer frem i Retrievers analyse er at de norske redaktørstyrte mediene i stor grad skiller mellom islam som religion og islamisme som politisk ideologi. I flertallet av sakene om terror brukes betegnelsen islamist fremfor muslim. I denne sammenhengen er det likevel viktig å skille mellom nyhetsstoff og meningsbærende stoff (leserinnlegg og

kommentarer). I sistnevnte går spørsmålet om hvor vidt det dreier seg om *islamsk* terror igjen (Retriever 2017, s. 15).

Det andre temaområdet som dominerer mediedekningen av islam, er innvandring og integrering. Selv om bildet er sammensatt (Døving og Kraft 2013, s. 126) er det godt dokumentert både at en stor andel av sakene der islam inngår dreier seg om innvandring, og at veldig mange av sakene om innvandring tematiserer islam og muslimer. Retrievers rapporter er viktige kilder til kunnskap om denne siden av mediedekningen. I tillegg til å stå bak det empiriske grunnlaget for IMDIs rapport om innvandrere i norske medier i 2009, gir rapportserien *Innvandring og integrering i norske medier* fra 2011, 2014, 2017 og 2020 (Retriever 2011, 2015, 2017b, 2021) og analysen *Islam og muslimer i norske medier i 2016* (Retriever 2017a) grundige kvalitative og kvantitative analyser av dette området. Andelen saker om innvandring som dreier seg om religion, og da i all hovedsak islam, lå høyest i 2009 der hele 29 % av alle innvandringssakene på ulike måter var relatert til religion (Retriever 2011, s. 19). De påfølgende årene viser at religion inngår i 17 % (2011), 19 % (2014), 17 % (2017) og 9 % (2020) av innvandringssakene (Retriever 2021, s. 18). Rapporten fra 2020 går i liten grad inn i dette spørsmålet, så det er usikkert hva den markante nedgangen i dette året skyldes. Rapportserien viser også at det er en klar sammenheng mellom konkrete sakskomplekser og antallet saker om islam. Året 2009 skilte seg for eksempel ut med mange saker på grunn mediedebattene rundt hijabbruk og rundt begrepet *snikislamisering*.²

Døving og Kraft (2013) hevder at koblingen mellom islam og integrering i all hovedsak gjøres når det er snakk om mislykket integrering. Med støtte i Foner og Alba (2008) viser de til at norsk presse i stor grad ser religion, og religiøse fellesskap, som noe som opprettholder hjemlandstradisjoner og dermed er et hinder for integrering (2013, s. 143–144). Dette synet korresponderer med Engebrigtsen og Fugleruds poeng om at den norske integreringsdebatten egentlig preges av en assimileringmodell der det å være ‘integret’ kun er mulig for enkeltindivider som bryter med egen kulturell (og religiøs) bakgrunn, og kun i dette bruddet kan bli del

² Islam er omstridt i den norske offentligheten, og islam og muslimer har vært særlig synlige i mediene som del av ulike offentlige debatter. Islam har stått sentralt i en rekke debatter om ytringsfrihet (Rushdie-saken, karikatur-striden koranbrenning), problematiske kulturelle og religiøse praksiser (kvinnelig omskjæring, æresvold, tvangsekteskap, moralpoliti), syn på kjønnsroller og seksualitet (hijab, håndhilsing, homofili) samt radikaliserings og terror (fremmedkrigere, terrorplanlegging, terrorangrep). Selv om debattene i stor grad dreier seg om islam og muslimer, så har flere av disse debattene også vært med å åpne offentlige rom for muslimske aktører (Andersson mfl. 2012; Døving og Kraft 2013, s. 131–137; Helseth 2017). Journalister og redaktører spiller likevel en rolle i å regulere hvem som får adgang til disse debattene, og i å posisjonere, ramme inn og til dels redigere innleggene (Bangstad 2013, men jf. Figenschou, Beyer og Thorbjørnsrud 2015). Flere studier har pekt på de høye omkostningene mange muslimer opplever ved å delta i offentlig debatt om islam, og særlig muslimske kvinner har blitt utsatt for sterkt press, samt regelrett sjikane og trusler, på grunn av sin deltakelse (Bangstad 2013, 2014, s. 227; Tonstad 2023).

av ‘det norske’ (2008, s. 16–23).³ I det hele tatt går forestillingen om ‘norskhet’ og muslimers inklusjon eller eksklusjon i dette begrepet gjennomgående igjen i mediedekningen av islam de siste 25 årene. Døving og Kraft skriver at de ble overrasket over hvor stor rolle norskhet og Norge spilte som bakteppe for saker der religion inngikk, også i saker som ikke angikk minoriteter (s. 214), men i fremstillinger av islam er dette ekstra fremtredende (se også Næss 2005). De peker på at islam i pressen ofte fungerer som et «negativt speilbilde for et knippe verdier definert som norske» (s. 129–130) og viser til Christensens (2010) poeng om at islam også ofte presenteres som det som er motsatt og annerledes enn det norske (se også Lindstad og Fjeldstad 2005). Også i positivt vinklede saker om muslimer (og innvandrere generelt) går forholdet til det norske igjen, og flere har pekt på at norskhet fremheves i suksessfortellinger, til den grad at personer med suksess ofte fremstilles som særlig norske sammenlignet med andre innvandrere (for eksempel Lindstad og Fjeldstad 2010, s. 25; Eide og Simonsen 2010, s. 50). De siste årene ser det likevel ut som norske medier i større grad inkluderer muslimske praksiser som en naturlig del av det norske samfunnet (Lundby 2021, s. 177).

Spørsmålet om en mulig skjevhet i norske mediers dekning av islam er omdiskutert. Pressen blir på den ene siden beskyldt for en ensidig negativ fremstilling av islam og muslimer og på den andre siden for å ha berøringsangst overfor islam (se Toft 2023, s. 148). Det er likevel viktig å få frem at pressedekningen i stor grad oppleves som problematisk av norske muslimer, og at denne for mange er en belastende faktor i hverdagslivet (Toft 2017; Hansen 2017; Liebman 2018; Ishaq 2017, s. 215; Sandberg m.fl. 2018, s. 194–195; Eriksen 2020, s. 352–353). HL-senterets rapport *Diskriminerings erfaringer blant muslimer i Norge* løfter frem viktigheten av å ta dette på alvor. I rapportens kvantitative del kommer det frem at 83 % av respondentene svarer bekreftende på at islam blir fordomsfullt fremstilt i offentligheten, i stor grad knyttet til mediene (Moe og Døving 2022, s. 90–91). I det kvalitative materialet er bildet mer sammensatt i synet på hvordan islam blir fremstilt i mediene. Noen pekte på at det var en utvikling mot mer inkluderende og nyansert dekning, mens andre så hovedtendensen i dekningen som overveiende negativ (s. 45). Noen viktige poenger i denne rapporten er a) at mediene i stor grad oppgis som medvirkende årsak til negative holdninger til muslimer (s. 90–96), b) at flere muslimer i Norge opplever møtene med mediefremstillinger av islam som diskriminerings erfaringer som påvirker dem sterkt i hverdagen (s. 44), og c) at flere mener at medienes fremstilling forsterker følelsen av utenforskap (s. 58). Flere forskere har likevel pekt på at norske journa-

³ Flere har også pekt på at minoritetspersoner som kritiserer ‘egen’ kultur og religion gis en privilegert tilgang til mediedebatten (se Gullestad 2006, s. 38, 50-1; Bangstad 2013, s. 357).

lister de siste årene har fått mer kunnskap om islam og er blitt mer nyanserte i hvordan de beskriver muslimer (Døving and Kraft 2013, s. 127–128; Lundby 2021, s. 177, jf. Toft 2024).

I denne artikkelen tar jeg sikte på å gi et empirisk bidrag til forskningen på fremstillinger av islam og muslimer i norske nyhetsmedier på det som i denne sammenhengen kan sees som en underutforsket del av det norske nyhetslandskapet. Nyhetssendinger på TV har fått relativt liten oppmerksomhet i tidligere religionsundersøkelser.⁴ Undersøkelsen artikkelen bygger på inkluderer et bredt spekter av multimodale representasjoner av islam og muslimer. Dette har potensiale til å fange opp et mer utfyllende utvalg av fremstillinger enn i studier som primært baserer seg på tekstsøk og stikkord. Som jeg skal komme tilbake til i slutten av artikkelen, gir dette likevel noen utfordringer når det kommer til en direkte sammenligning av mine funn med tidligere studier.

Det empiriske materialet

Artikkelens empiriske materiale er hentet fra en studie av religionsfremstilling i NRK Dagsrevyen og består av analyser av alle Dagsrevyens 365 nyhetssendinger i 2021. Disse sendingene er i hovedsak 45 minutter lange, med unntak av fredagsendingene og sendingene i sommerferien som er på 30 minutter. I forbindelse med analysen er først alle sendingene sett i sin helhet og beskrevet skriftlig. Sendingene er så delt inn i enkeltsaker, en struktur som følger Dagsrevyens egen. Alle saker er videre kategorisert med tanke på om religion kan sies å inngå (se Toft 2023). I forbindelse med denne artikkelen har jeg kategorisert sakene bredt med tanke på om islam og/eller muslimer inngår. Kategorisering av religion er komplisert og kan gjøres på mange måter. I denne artikkelen har jeg brukt følgende underkategorier for å fastslå om islam inngår:

- Muslimske aktører. Denne underkategorien inkluderer organisasjoner, grupper eller personer som er eksplisitt identifisert som muslimer i saken.⁵
- Islamsk praksis. Denne kategorien inkluderer høytidsfeiringer, seremonier, og annen religiøs praksis som for eksempel bønn. I tillegg regner jeg religiøs bekleddning som hijab og nikab i denne kategorien.⁶

⁴ Hovedvekten har i stor grad ligget på aviser. Knut Lundbys (2021) bok *Religion i medienes grep. Medialisering i Norge* er et viktig unntak fra dette. Lundby inkluderer en rekke ulike nyhetsformater i sin gjennomgang av religion i norske medier gjennom femti år. Dagsrevyen og TV-nyheter spiller likevel en liten rolle, særlig etter 1996 (s. 110–112).

⁵ Dette kan være ved at nyhetsoppleseren identifiserer personer, organisasjoner eller grupper som muslimer, ved at organisasjoner og grupper identifiseres gjennom navn, som for eksempel Islamsk Hellig Krig (11. mai), eller ved at personer i innslagene identifiserer en slik tilhørighet, som for eksempel når Kadafi Zaman sier at han tror på Gud når han blir spurt om han definerer seg som muslim (25. september).

⁶ En rekke saker omhandler muslimsk praksis. Fasten i Ramadan nevnes en rekke ganger, det er flere saker

- Islamske steder. Bygninger og geografiske steder med religiøs betydning for muslimer.⁷ Jeg ekskluderer her saker der moskeer vises som del av oversiktsbilder av byer uten at dette inngår som relevant i saken.
- Islamsk diskurs. Til denne kategorien regner jeg alle uttalelser som eksplisitt omhandler islam, enten dette er troende som tematiserer aspekter av sin religion eller andre som snakker om islam eller muslimer.⁸

I tillegg opererer jeg med *konsistens* som et kriterium. Det vil si at jeg inkluderer alle saker om personer, grupper eller organisasjoner som på minst ett tidspunkt i årets sendinger markeres som muslimer. For eksempel er det seks saker der den etniske gruppen uigurer inngår. I fire av disse markeres uigurene som muslimer (4. februar, 5., 24. og 30. september) men ikke i de to andre (25. mars og 18. oktober). Jeg inkluderer likevel alle seks sakene i analysen.

Hovedmålet med denne kategoriseringen er ikke primært å synliggjøre antall ulike saker, men å bestemme hvilke saker som inngår i artikkelens utvalg. Alle de aktuelle sakene er transkribert og analysert i detalj. Basert på denne kategoriseringen består utvalget av 317 saker der islam kan sies å inngå. I tillegg til selve sendingene, er det empiriske materialet supplert med ett enkelt intervju av lederen for NRK Dagsrevyen, foretatt i februar 2023. Dette intervjuet går ikke inn i enkeltsaker, men gir noe bakgrunn knyttet til Dagsrevyens overordnede vurderinger knyttet til representasjonen av islam, særlig i forbindelse med terrorisme.

Islam og muslimer i Dagsrevyens dekning

Basert på den brede kategoriseringen jeg beskrev over, kan altså 317 saker i 2021 sies å på ulike måter knytte an til islam og muslimer. Analysen av sakene viser noen klare tendenser som ved første øyekast støtter opp rundt tidligere forskning på islam i pressen. For det første er islam svært synlig i Dagsrevyens nyhetssendinger. Selv om ikke islam nødvendigvis tematiseres eksplisitt eller er fremtredende i alle disse sakene, gjør det høye antallet saker at islam og muslimer jevnt over er synlig i sendingene. For det andre er det store flertallet av saker der islam på ulike måter kan sies å inngå, knyttet til temaet væpnet konflikt, særlig til terrorisme og radikalisering. For det tredje handler de fleste innenrikssakene på ulike måter om innvandring og

som viser fredagsbønn og hodeplagg som hijab og lignende går igjen i veldig mange saker.

⁷ Moskeer og hellige steder går igjen i flere saker. For eksempel nevnes (og vises) Al-Aqsa-moskeen i en rekke saker om konflikter i Jerusalem.

⁸ For eksempel bruker NRK en rekke klipp der muslimer roper «Allahu Akbar», for eksempel i en sak om Taliban (20. august, 16:20) eller en sak om IS i Raqqa (26. september, 22:13).

integrering. Dermed bekrefter denne undersøkelsen funn fra tidligere studier, i alle fall tematisk. En nærmere analyse av sakene viser likevel at NRKs fremstilling av islam er sammensatt og at det på ingen måte dreier seg om noen gjennomgående negativ vinkling i disse sakene, snarere tvert imot.

Konflikt, terror og radikalisering

Dagsrevyens sendinger i 2021 representerer altså ikke noe unntak fra den tidligere dokumenterte tendensen til at konflikt, terror og radikalisering dominerer nyhetsaker der islam inngår. Terrorisme er et tema som dekkes bredt gjennom hele året, både i utenriks- og innenriksstoffet. Så mye som 192 forskjellige saker kan på ulike måter relateres til terrorisme. Ordet *terror*, eller andre former av ordet som *terrorisme*, *terrorangrep*, *terrorgruppe* eller lignende, ble brukt i 137 av disse innslagene.⁹ I løpet av året omtales femtito forskjellige terrorangrep, de fleste av dem (41 angrep) skjedde i 2021, men også tidligere terrorangrep bringes inn ved en rekke anledninger.¹⁰ Som jeg skal komme tilbake til, dekkes også en rekke angivelig planlagte og avvergede angrep, i tillegg til at terrorisme eksplisitt tematiseres i forbindelse med angrep på sivile der det er usikkerhet rundt motivet.

Det er påfallende at med unntak av 8 saker, kan alle disse sakene på ulike måter knyttes opp mot islam. I det store flertallet av sakene er det snakk om at terroristene¹¹ har en tilknytning til islam. Det er også flere saker der muslimer er målet for terror. I tillegg inngår islam i en rekke saker der terrorisme er tematisert, men uten at islam eller muslimer er direkte involvert.¹² Mange av terrorsakene er knyttet til organisasjoner. IS er den dominerende aktøren. De inngår i hele 61 av innslagene. I tillegg nevnes en rekke andre organisasjoner i terrorsakene, som Al-Qaida, Taliban, Boko Haram, Islamsk hellig krig, Hamas og Houti-militsen. Med unntak av Al-Qaida, er NRK forsiktig med å karakterisere disse som terrororganisasjoner, men de nevnes i forbindelse med terrorisme og blir tidvis omtalt som terrorgrupper av personer som inngår i sakene. Væpnede konflikter gis også mye plass i Dagsrevyen i 2021. En rekke konflikter nevnes i løpet av året,¹³ men det er særlig to store konflikter som

⁹ De resterende sakene inkluderes fordi innholdet berører saker som andre steder markeres som terror. For eksempel er det flere saker om 22. juli-terroren, men ikke i alle disse brukes ordet terror eksplisitt.

¹⁰ For eksempel terrorangrepet 11. september 2001, 22. juli-angrepene i 2011, Paris-terroren i 2015 og Phillip Mannshaus sitt angrep på Al-Noor-moskeen i 2019.

¹¹ Brukes her bredt for å dekke både personer og grupper som har utført terrorangrep, mistenkes for å ha planlagt terror eller anklages for å være terrorister.

¹² For eksempel i en sak 7. januar om kongresstormingen i USA dagen før. Hendelsen omtales av flere som terror, og i saken gjøres en sammenligning med hvordan reaksjonen hadde vært dersom dette var muslimer

¹³ For eksempel konflikt i Mali (23. april, 9. mai, 30. mai og 24. juli), i Mosambik (8. april) og i Jemen (11. januar, 22. mars, 11. april, 13. april, 9. mai og 22. desember).

Illustrasjon 1: Konflikter og terror: Arrestasjoner i Tyskland 25. februar, 16:46 (øverst til venstre), Rakettangrep fra Gaza 11. mai, 01:47 (øverst til høyre), IS-Ks terrorangrep i Afghanistan 27. august, 06:56 (nederst til venstre) og Kongsbergdrapene 14. oktober, 01:15 (nederst til høyre).

får bred dekning. Hamas sine rakettangrep på Israel i mai dekkes i flere saker og Talibanens gjenerobring av Afghanistan, som kulminerer med erobringen av Kabul 15. august og den etterfølgende evakueringen, gis oppmerksomhet gjennom hele året. I et flertall av disse sakene inngår islam og muslimer.

Også i innenriksstoffet er terrorisme og konflikt fremtredende i sakene om islam og muslimer. Et sakskompleks som får mye oppmerksomhet i 2021 er de såkalte IS-kvinnene, det vil si kvinner som reiste til Syria for å slutte seg til IS. Etter at IS ble nedkjempet i Syria satt mange av disse kvinnene og barna deres i fangeleirer, inkludert flere norske statsborgere. 21 saker handler om disse kvinnene, med særlig vekt på én kvinne som ble hentet hjem til Norge i 2020. 1. mars 2021 begynte rettsaken der hun ble tiltalt for deltakelse i en terrororganisasjon, og 13 saker fokuserer på henne. Flere saker var også knyttet til radikaliserings og terrorplanlegging i Norge. En 16-åring som ble anholdt og siktet for planlegging av et terrorangrep ble mye dekket (7 saker). Det ble også rettsaken mot en 25-åring fra Skien som ble tiltalt for forsøk på medvirkning til terror (3 saker). Det var flere saker der PST advarte mot islamistisk terror og radikaliserings av unge. Islam og muslimer ble også omtalt i saker knyttet til 22. juli og til angrepet på Al-Noor-moskeen i 2019. I mange av disse sakene spiller aktørenes nasjonalitet en stor rolle. Nasjonalitet og 'norskhet' ser i disse sakene i hovedsak ut til å være kontekstuel bestemt. De omtalte kvinnene

Illustrasjon 2: Radikalisering. Den såkalte IS-kvinnen 1. mars, 01:36 (øverst til venstre), Terrortiltalt 25-åring 18. mai, 10:19 (øverst til høyre), fangeleirer i Syria 5. september, 07:55 (nederst til venstre) og Aisha Kausar 17. oktober, 01:36 (nederst til høyre).

i syriske fangeleirer ble konsekvent omtalt som norske, siden deres norske statsborgerskap var relevant, mens i de fleste sakene som fokuserte på personer i Norge ble eventuell tilknytning til andre land uttrykt gjennom bindestreks-identitet (for eksempel norsk-pakistaner) eller fødeland eller -by. Nasjonalitet og eventuelt innvandringsbakgrunn blir trukket frem i de fleste sakene, men ikke i alle (se illustrasjon 2).

En nærmere analyse viser at NRK ikke i det hele tatt generaliserer fra disse enkelthendelsene til å gjelde islam og muslimer mer overordnet. Islamsk tro og lære gis i veldig liten grad en kausal rolle i konflikt- og terrorsaker, og NRK skiller (nokså) konsekvent mellom islamisme og islam i disse sakene¹⁴ (jf. Retriever 2017). I det store og hele gir NRK veldig lite informasjon om eventuelle religiøse aspekter ved sakene. Redaksjonssjef i Dagsrevyen Hanna Thorsen forklarer dette med den fortløpende vurderingen av hva publikum trenger av kontekstualisering og hva de allerede kjenner til. Hun sier at «dess mer kjent et sakskompleks er i offentligheten, dess mindre detaljert trenger man å gå inn i det». Særlig når vi snakker om dekningen av Taliban i 2021 trekker hun dette frem som en forklaring på hvorfor NRK i liten grad gir bakgrunnsinformasjon om gruppens religiøse aspekter.

¹⁴ Unntaket er i en sak om arrestasjoner i Tyskland 25. februar (se illustrasjon 1, øverst til venstre).

Altså vi må jo forholde oss til publikum, vi vet cirka hvilket grunnlag man ligger på. Selv om det er viktig å hekte dem på innimellom, så i utgangspunktet vet jo de fleste hva Taliban er og står for (intervju Hanna Thorsen, februar 2023).

Det er altså ikke nødvendigvis hvorvidt islam er relevant som er det styrende, men at dette allerede forutsettes allment kjent. Når det kommer til Taliban, så sier hun at «de fleste vet jo nå at Taliban er en konservativ islamsk gruppe». Det samme ser ut til å gjelde for deknningen av IS, og hun fremhever at folk umiddelbart skjønner hva radikaliserings innebærer, slik at de ikke trenger bruke tid på å forklare dette. Thorsen vektlegger også i denne forbindelsen at NRK er «varsomme med å kategorisere ting før man vet 100 prosent» at «man skal jo være varsomme med å både peke på skyld og motiver, før man har fakta på plass». Analysen bekrefter at NRK er varsomme med å eksplisitt knytte denne typen saker til islam og muslimer, men at etablerte diskurser om islam og terror likevel forutsettes kjent og gjøres relevant på ulike måter (jf. Toft 2023). Dette kan illustreres gjennom deknningen av drapene i Kongsberg i oktober 2021, der gjerningsmannens konvertering til islam ble gitt en sterk, potensiell kausal rolle i den tidlige deknningen.

Atle Bjurstrøm: God kveld og velkommen til en utvidet Dagsrevy. PST slår altså fast at Kongsbergdrapene *bærer preg* av å kunne være en terrorhandling, utført av en mann som har konvertert til islam (14. oktober, 01:02 – 01:15, min utheving basert på Bjurstrøms muntlige vektlegging).

NRK viser flere ganger en video der drapsmannen sier at han er muslim. Som del av deknningen ble det diskutert hvorvidt det dreide seg om en reell konvertering eller ikke når motivet ble diskutert. Som en del av denne diskusjonen trekker politiet konverteringen i tvil basert på «hva han har gjort og ikke gjort i forhold til de tradisjonene som er vanlige i den kulturen, religionen» (16. oktober, 05:27–05:44).

Dekningen av saker knyttet til terror, radikaliserings og konflikt er altså kompleks. NRK er varsomme med å knytte sakene eksplisitt til islam og muslimer, og passer på å skille mellom ekstrem islamisme og islam mer generelt. De etablerte diskursene knyttet til religionens rolle i slike saker forutsettes likevel kjent, og disse diskursene aktiveres på ulike måter i en rekke saker.

Norske muslimer

Om vi ser bort fra sakene om radikaliserings og terrorisme i Norge, så presenteres norske muslimer gjennomgående i et positivt lys. I motsetning til tendenser fra tid-

ligere studier av mediedekningen om islam i relasjon til innvandring og integrering (for eksempel Døving og Kraft 2013, s. 142–146) er det ingen saker i Dagsrevyen i 2021 der islam eller ulike islamske praksiser eksplisitt rammes inn som et hinder for integrering. Det gjøres likevel en tydelig kobling mellom islam og innvandring, men i disse sakene er fokuset i all hovedsak på suksesshistorier. Det er også interessant å legge merke til at Dagsrevyen gjennomgående anlegger et ressursperspektiv på muslimske aktører i dekningen av korona-pandemien i Norge, og at flere imamer og muslimske ledere inngår i disse sakene. I tillegg møter vi norske muslimer gjennom ulike innslag, oftest uten at religiøs tilhørighet markeres utover for eksempel hodeplagg.¹⁵ Jeg vil i det følgende se litt nærmere på saker der muslimer portretteres av NRK.

Portrettering av norske muslimer

Flere muslimer portretteres gjennom året i ulike innslag. Fire lørdagsgjester markeres på forskjellige måter som muslimer. Artisten Musti / Ugbad Mustafa (17. april), imam Senaid Kobilica (8. mai), TV2-journalist Kadafi Zaman (25. september) og stortingspresident Masud Gharahkhani (27. november). I tillegg portretteres modell og redaktør Rawdah Mohamed i forbindelse med at hun blir «den første skandinaviske moteredaktøren med hijab» (25. mai), og SV-politiker Marian Hussein dekkes kort som «den første somaliske kvinnen på Stortinget, og den første som bruker hijab». Islam tematiseres i ulik grad i disse sakene. I innslaget om Musti fortelles det at hun faster siden det er Ramadan, og i innslagene om Mohamed og Hussein er det kun bruk av hijab som vektlegges uten at dette knyttes nærmere til islam.

Hvis vi ser nærmere på lørdagsgjestene, så er alle innslagene bygget opp som fortellinger om vellykket integrering, med sterk vekt på den norske konteksten. I tre av disse innslagene tematiseres islam eksplisitt, og jeg vil kort presentere noen elementer fra disse før jeg diskuterer dem videre.

Masud Gharahkhani

Bjurstrøm: Denne uken ble det skrevet historie på Stortinget. Norge fikk en stortingspresident med innvandrerbakgrunn.

¹⁵ For eksempel inngår kvinner med hijab i en rekke saker, for eksempel i en sak om kvinnelige gatenavn i Arendal (8. februar) eller om Seljord kommune som hjelper innflyttere med bolig (5. mars). Det er også en god del saker der profilerte muslimer inngår uten at dette er markert på noen måte, som for eksempel flere innslag der Bushra Ishaq uttaler seg om pandemien i rollen som lege. Disse sakene har jeg valgt å holde utenfor materialet da det ikke er noen markører på religiøs tilhørighet i NRKs dekning.

Stenvold: Masud Gharahkhani er nå nummer to i Norge etter kongen og han får oppgaven med å gjenreise tilliten til stortingspolitikere etter pendlerboligsaken. (27. november, 23:23–23:40)

Portrettet av Masud Gharahkhani er sammensatt. Han hadde akkurat fått stillingen som Stortingspresident etter at forgjengeren måtte gå av etter den såkalte pendlerbolig-saken, og noe fokus ligger på dette. Men det er likevel suksessfortellingen om innvandring som rammer inn saken. Gharahkhani's familie spiller en viktig rolle i innslaget, og vi får blant annet se at moren hans får gullklokke for arbeidet sitt i Hokksund kommune. Gharahkhani's religiøse tilhørighet tematiseres også i innslaget, og knyttes spesifikt til den norske konteksten.

Arnfinn Nygaard (reporter): Han definerer seg som muslim, men ribbe til jul, med alkohol til, det er innafor.

Gharahkhani: Hva jeg spiser og hva jeg drikker, det er ikke det som definerer det. Bestefar pleide å si at det er det du har i hjertet og hvordan du lever livet, å være et godt menneske, som er det viktigste. Og det synes jeg er gode råd jeg har tatt med meg (26:16–26:34).

Kadafi Zaman

I likhet med i innslaget om Gharahkhani vektlegger NRK kombinasjonen av å være muslim og å drikke alkohol i sin vinkling av innslaget der Kadafi Zaman er lørdagsgjest i forbindelse med at han lanserer en bok om livet sitt.

Atle Bjurstrøm: Kadafi Zaman er andregenerasjons innvandrer og opplevde aldri rasisme i oppveksten. Men som voksen, og prisbelønt journalist, opplever han det ofte.

Ingerid Stenvold: En muslim som forbeholder seg retten til fredagspils den ene uka og fredagsbønn den neste. Dette livet har det nå blitt bok av. TV2-journalist Kadafi Zaman er vår lørdagsgjest. (25. september 2021, 22:35–29:00)

Også i dette innslaget spiller det norske en stor rolle, og her legges vekten aller mest på å stå mellom to kulturer. Under intervjuet snakker Zaman mye om å trekke på

både pakistansk og norsk kultur, og nevner i den forbindelse at han er muslim. Dette griper journalisten tak i.

Kadafi Zaman: Ja, jeg tror at det å mikse det norske med det pakistanske i en sånn dose som passer meg. Det fungerer. Også mikse religion. Ikke sant. Fredags-øl den ene fredagen. Fredagsbønn den andre fredagen.

Arnfinn Nygaard (reporter): Men definerer du deg som en muslim?

Zaman: Ja

Nygaard: En troende muslim?

Zaman: Ja, jeg tror på Gud. Jeg er ikke så veldig god til å praktisere ...

Nygaard: Og den guden synes det er greit at du drikker øl?

Zaman: Jeg tenker at den guden har mye annet å tenke på. Så hva Kadafi gjør i lille Norge, det tror jeg han ikke bryr seg om.

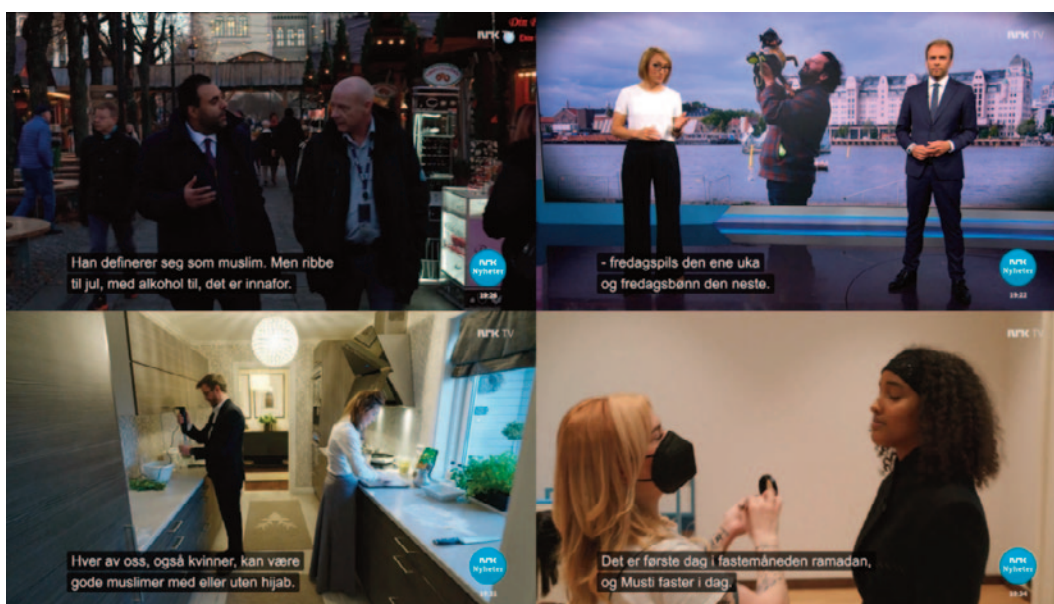
Nygaard: Men nå er det fest. For en bok, en beretning om en *vellykket* innvandreroppevekst (min utheving, basert på reporterens trykk i setningen).

Reportasjen fokuserer også på Zamans karriere som journalist, og det fortelles at han som muslimsk journalist har provosert ytterliggående islamister i Norge samtidig som han også har blitt kritisert av innvandringsmotstandere. En del vekt ligger også på at han har hatt en annerledes innvandreroppevekst uten rasisme.

Senaid Kobilica

Ingvild Bryn: Det nærmer seg så smått slutten på fastemånedens ramadan. Senaid Kobilica er sjefsimam i Muslimske dialognettverk, en organisasjon med over 30 000 medlemmer. Han er fra Bosnia og er kjent som en liberal leder for mange som har et mer konservativt syn enn ham. I kveld er han lørdagsgjesten vår, og da skal vi til Moss. (8. mai, 30:00–30:25)

Lørdag 8. mai var sjefsimam og styreleder for Muslimske dialognettverk Senaid Kobilica lørdagsgjest. Det overordnede temaet for innslaget var fastemånedens Ramadan, og innslaget følger imamen hjemme med familien og i moskeen. Vi får blant annet se at familien forbereder iftar, at Kobilica leser fra koranen og at han spiller inn sanger sammen med andre imamer til bruk i moskeene til id al-fitr. I innslaget går verdier som et gjennomgående tema. Kobilica presenteres som «en liberal stemme i muslimske verdispørsmål» og journalisten bruker hele tiden andre, konservative muslimer som kontrast. Det trekkes frem at han gjerne hjelper til på kjøkkenet, at noen har « reagert på at hans egen kone ikke bruker hodeplagget hijab i hverdagen», at han «gikk imot flere muslimske ledere i Norge og sa det var helt greit for menn å håndhilse på kvinner» og at han oppfordrer muslimer til å ta koronavaksine, selv under fasten. I tillegg vektlegges det at han lærer barna sine om rett og galt og at «han mener muslimske ledere i perioder svikter når unge mennesker tilslutter seg ekstremistiske miljøer». Den konsekvente kontrasteringen med konservative muslimer i disse verdispørsmålene etterlater et inntrykk av at han representerer et unntak.

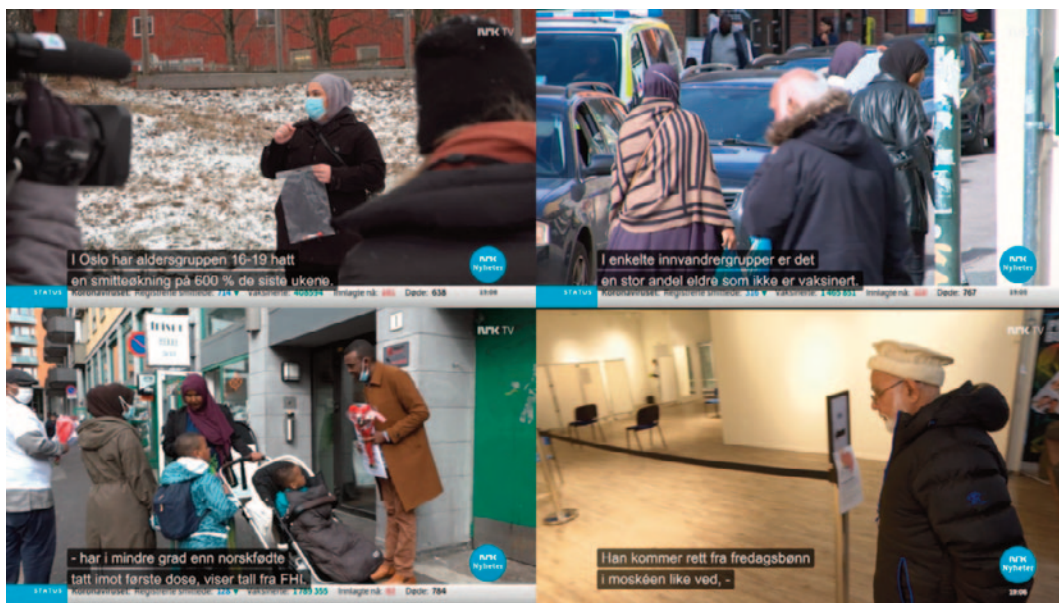
Illustrasjon 3: Lørdagsgjester. Masud Gharahkhani (øverst til venstre), Kadafi Zaman (øverst til høyre), Senaid Kobilica (nedest til venstre) og Musti / Ugbad Mustafa (nederst til høyre).

Islams rolle i korona-pandemien

Nyhetsåret 2021 var sterkt preget av korona-pandemien. Dette gjorde seg gjeldene på flere måter. For det første var det en rekke saker om selve pandemien, med vekt på smittetall, vaksine, tiltak og konsekvenser for befolkningen. For det andre ble

pandemien gjort relevant i saker som primært handlet om andre ting, som for eksempel i det nevnte innslaget om Senaid Kobilica der pandemien gjorde moskesamlinger under id vanskelig. Rollen islam spilte i Dagsrevyens fremstilling skiller seg ut. I motsetning til en tendens der religion i stor grad blir fremstilt i forbindelse med smittespredning og vaksinemotstand,¹⁶ blir muslimer fremstilt som ressurspersoner i innslagene om koronasmitte og -vaksiner. For eksempel oppfordrer imam Senaid Kobilica muslimer til å ta vaksinen, selv om det er faste (8. mai). Og dagen etter ser vi imam i Islamic Cultural Centre, Menboob-ur-Rehman, få sin andre vaksinedose. Også han oppfordrer «alle som bor her i landet» til å vaksinere seg (9. mai). Andre muslimer inngår også i ulike sendinger om koronavaksiner. Mohammad Zaka Ullah Khan tok sin tredje dose, og reporteren fremhevet at han kom «rett fra fredagsbønn i moskéen like ved, der bydelen fortalte om (vaksine)tilbudet» (06:12–06:18). I tillegg bærer flere av de som setter vaksiner og som sporer smitte hijab.¹⁷

Felles for disse innslagene er likevel at de har et sterkt fokus på innvandring, og problematiserer høy smitte og sterk vaksineskepsis i ulike innvandrergupper. Selv om dette ikke i noe innslag blir knyttet opp til muslimer eksplisitt, gir en analyse av

Illustrasjon 4: Saker om koronavaksine. Dagsrevyen 10. mars, 08:26 (øverst til venstre), 9. mai, 06:04 (øverst til høyre), 7. juni, 15:05 (nederst til venstre) og 6. november, 06:12 (nederst til høyre).

¹⁶ For eksempel flere saker om smittespredning i kristne menigheter (29. mars, 05:54–07:42) eller på hindu-festivaler (12. mars, 13:32–13:56; 14. april, 22:00–22:32), eller kristen vaksinemotstand (12. november, 06:47–08:42)

¹⁷ For eksempel 1. mars, 26:23–26:38 og 9. mai, 05:46–06:00.

Dagsrevyens illustrasjoner og kildetilfang et litt mer sammensatt bilde. I en rekke av sakene om problematikk knyttet til korona og innvandring, bruker NRK illustrasjonsbilder fra Oslo der hijabbruk går igjen. Uten å kunne si noe om hvorvidt dette er bevisst, er det støtte for å si at bilder av kvinner med muslimske hodeplagg aktivt ble brukt for å illustrere innvandregrupper. På samme måte er det i koronasakene kvinner med hijab i hovedsak kommer til orde som kilder. På den ene siden bidrar dette til en synliggjøring av norske muslimer, men på den andre forsterkes koblingen mellom (problematisk) innvandring og islam ved at det er i denne typen saker muslimer ble mest synlige.

Integrering som et individuelt prosjekt?

Som tidligere nevnt peker Engebrigtsen og Fuglerud (2009) på at den offentlige, norske innvandringsdebatten i stor grad preges av et assimileringssideal der kulturelle og religiøse trekk sees på som hindre for integrering. Et resultat av dette er at integrering (eller assimilering) blir et individuelt prosjekt der det kun er enkeltpersoner som kan bli 'norske' ved å distansere seg fra gruppen og tilslutte seg majoritetens verdier og praksiser. I de tre lørdagsportrettene vi har sett nærmere på er dette relevant. Gharakhani og Zamans norskhet fremheves gjennom at de har 'norske' vaner, spiser svin til jul og drikker alkohol, som i utgangspunktet kontrasteres med forventet muslimsk praksis. I begge tilfeller representerer de en privatisert og individualisert religionspraksis, der ytre former for religiøs praksis spiller liten rolle (se Repstad 2020, s. 42–50; Toft 2019, s. 94). I portrettet av Kobilica er etablerte verdier knyttet til likestilling et gjennomgangstema, og hans aksept av disse kontrasteres konsekvent med en ikke videre identifisert, konservativ muslimsk gruppe.¹⁸ I disse tilfellene fremstilles personene som godt integrert gjennom omfavning av majoritetsverdier og -praksiser fremstilt i opposisjon til etablerte forventninger om muslimer. Kontrastering mellom enkeltpersoner som er ressurser og en mer diffus problematisk majoritet kan vi som nevnt også finne i enkelte av koronasakene.

Et annet bilde tegnes derimot hvis vi ser på en del av de andre sakene. NRK fremstiller nemlig også norske muslimer på måter som ikke benytter seg av en slik kontrast. For eksempel er muslimer synlige som aktører i flere saker der ikke religion tematiseres, som i saken om kvinnelige gatenavn i Arendal hvor en av 8. mars-komiteens medlemmer bærer hijab. I nevnte saker om Rawdah Mohamed og Marian Hussein finner vi at hijab-bruk inngår, men det representeres ikke her i kontrast til

¹⁸ Dette resonerer med Døvings poeng om at norske medier opererer med en etnosentrisk definisjon av 'den gode imam' som en som «kan norsk, er liberal, forsvare likestilling mellom kjønn, åpent aksepterer homofili og tar offentlig avstand fra terror», i kontrast til mer tradisjonelle imamer (2012, s. 32).

det norske eller til eventuelle problematiske sider ved islam. Det kanskje tydeligste eksemplet finner vi i lørdagsportrettet av Musti. I dette portrettet vektlegges både hennes familiebakgrunn fra Somalia og hennes sterke tilhørighet til Tøyen med en sterk vekt på familie og ‘flokk’ som ressurser i hverdagen. Det at hun faster fordi det er Ramadan nevnes naturlig i forbiarten, men spiller ikke noen større rolle i innslaget. I disse innslagene finner vi at NRK synliggjør norske muslimer på nye måter, uten at religion rammes inn som noe problematisk, eller at integrering nødvendigvis er et individuelt prosjekt. Her skiller NRK seg både fra Engebriksen og Fuglerud (2009) og Døving og Kraft (2013) sine funn om at kulturell og religiøs bakgrunn fremstilles som hindre for integrering.

Det som skiller disse to typene saker fra hverandre ser ut til å være knyttet til hvorvidt islam *tematiseres eksplisitt* i innslagene. Det at islam tematiseres kan se ut til å lede fremstillingene inn i allerede etablerte diskurser der problematiske aspekter ved islam vektlegges, mens det er mer rom for alternative narrativer dersom islam inngår, men ikke gis eksplisitt fokus.

Synliggjøre eller ikke synliggjøre islam

I boken *Contesting Religion: The Media Dynamics of Cultural Conflicts in Scandinavia* (Lundby 2018) presenteres resultater fra en større skandinavisk studie av hvordan medierte fremstillinger av religion gjøres relevant i ulike sammenhenger. Resultatene herfra kan bidra til å sette Dagsrevyens fremstillinger inn i en større sammenheng. Ett viktig funn på tvers av enkeltstudiene i denne boken er hvordan noen etablerte diskurser om religion, særlig knyttet til en dikotomi mellom ‘god’ og ‘dårlig’ religion, er vanskelige å unngå, selv når aktører aktivt går inn for det. God religion er i denne sammenhengen knyttet til privatiserte og individualiserte former for religion, som i stor grad er i tråd med majoritetsverdier, mens dårlig religion er karakterisert av mer kollektive og offentlig synlige uttrykk for religion, som skaper sosiale spenninger og gjerne knyttes til verdier som strider mot majoritetsverdier. Islam fremstilles ofte som en dårlig religion i denne sammenhengen (Abdel-Fadil og Liebmann 2018, s. 286), men dikotomien kan også anvendes på islam spesifikt der gode muslimer settes opp mot dårlige muslimer (se også Mamdani 2002). Spesielt relevant i denne sammenhengen er de to studiene av allmennkringkasterne SR i Sverige og DR i Danmark. Lövheim og Jensdotter (2018) peker i sin studie av SR sitt forsøk på å tilby alternative narrativer om islam og muslimer på at disse gjerne kan bidra til å opprettholde et slikt skille mellom god og dårlig religion (s. 149). Hjarvard og Rosenfeldt (2018) på sin side viser til hvordan DR ser ut til å klare å

unngå slike fastlåste diskurser gjennom å spille ned religiøse aspekter og heller fokusere på personlige opplevelser og universelle temaer. Ifølge forfatterne klarer DR på denne måten å gi unge muslimer en stemme uten å ende opp i fastlåste kontroverser (s. 132).

Dette resonerer godt med denne artikkelens materiale. Dikotomien mellom god og dårlig islam synliggjøres tydelig i de sakene der personer med innvandrerbakgrunn konkret identifiseres som muslimer. I de sakene hvor aspekter ved islam inngår, men nedtones, finner vi ikke den samme kontrasteringen med dårlig islam. Jeg vil likevel hevde at det ikke betyr at en slik kontrast er helt fraværende selv om den ikke er uttalt. Når innvandreres suksesshistorier fremstilles som nyhetsverdige eksempler på vellykket integrering, impliserer det at slike saker ikke er normalen, noe som i materialet illustreres godt av nyhetsankerets betoning av at Zamans fortelling er en beretning om en *vellykket* innvandreroppvekst (se over). Når muslimer i hovedsak inngår som aktører og illustrasjoner i saker der innvandrergrupper representerer noe problematisk, impliserer dette en sammenheng selv om det ikke uttrykkes eksplisitt. Og som vi har sett, selv om NRK nedtoner islams potensielle rolle i saker om terrorisme og radikalisering, så skjer dette med forståelsen om at forestillingen om en slik sammenheng allerede er forutsatt kjent. Abdel-Fadil og Liebmanns oppsummering er dermed relevant også for empirien i denne artikkelen:

When taking the case studies together, it seems that completely escaping the ‘good vs. bad religion’ dichotomy is close to impossible. Downplaying religion altogether may well be an attempt at overcoming this good vs. bad religion dialectic [...], but might not necessarily resolve all tensions (2018, s. 286).

Konkluderende betraktninger

Samlet viser det empiriske materialet fra 2021 at Dagsrevyen i all hovedsak bidrar til nyanserte fremstillinger av islam og muslimer, særlig i innenriksstoffet. Flere muslimske stemmer inngår som kilder i nyhetssakene, norske muslimer portretteres, religiøs praksis knyttet til høytider synliggjøres, muslimer fremstilles som ressurser i koronasaker og journalistene synes jevnt over å ha god kunnskap om islam.¹⁹ I konfliktsakene der islam og muslimer inngår, er NRK nøye med å unngå problematiske generaliseringer til islam, og ser også ut til å tone ned eventuelle religiøse motivasjoner aktørene i disse sakene kan ha.

¹⁹ Med noen hederlige unntak som at *iftar* karakteriseres som en sterk bosnisk kaffe (8. mai, 34:57).

Det kan likevel være hensiktsmessig å gjøre et analytisk skille mellom innhold og tematikk i disse nyhets sakene. Dersom vi, som nevnt, fokuserer kun på det eksplisitte innholdet i enkeltsakene, bekrefter NRK i veldig liten grad den utbredte forestillingen om at mediene tegner et negativt bilde av islam. Bildet blir noe annerledes dersom vi fokuserer på tematikken i det store flertallet av sakene der islam og muslimer inngår. De aller fleste sakene der islam og muslimer spiller en rolle dreier seg enten om væpnet konflikt, terrorisme og radikaliserings eller om innvandring som et potensielt problem for Norge. Hvis det i all hovedsak er i denne sammenhengen islam synliggjøres, bidrar dette til å opprettholde mønsteret om at det er i denne typen saker islam er mest relevant (jf. Toft 2018).

Det er vanskelig å løsrive seg fra etablerte diskurser, og som vi har sett både forutsetter NRK at enkelte ting allerede er kjent og spiller aktivt på disse i en rekke saker. Særlig i saker der islam tematiseres eksplisitt, blir etablerte diskurser gjort relevante, og NRK spiller i flere saker på et forestilt skille mellom 'gode' og 'dårlige' muslimer, oftest kontekstualisert opp mot en idé om 'det norske'. Forestillingene om at noen særegne 'norske' verdier og praksiser står i kontrast til islamske verdier og praksiser, og at noen muslimer er 'norskere' enn andre ved at de har tilegnet seg disse, har også klare politiske konnotasjoner. Når leder for Fremskrittspartiet, Sylvi Listhaug går ut og skriver på Facebook at «Her i Norge spiser vi svin, drikker alkohol og viser ansiktet vårt» (Tjernshaugen 2016) eller aktivt bruker formuleringen «I Norge håndhilser vi på hverandre» i valgkampen (Listhaug 2019), så er dette tydelig rettet mot muslimske innvandrere. NRKs lørdagsportretteringer viser at distinksjonen mellom 'norske muslimer' som legger vekk aspekter ved egen religion på den ene siden, og alle de andre som ikke gjør det på den andre, lever sterkt i folks bevissthet. Det er likevel tydelig at den tidligere dokumenterte tendensen til at nyhetsmediene utvikler seg mot å i stadig større grad inkludere muslimer i det norske fellesskapet er relevant i Dagsrevyens dekning.²⁰ Særlig i de sakene der muslimer inngår uten at saken tematiserer islam,²¹ bidrar NRK til å synliggjøre et mangfoldig og flerreligiøst norsk samfunn.

Funnene representerer altså både kontinuitet og brudd med resultater fra tidligere undersøkelser av islam og muslimer i norske nyhetsmedier. Der Dagsrevyen tematisk ligger tett på tidligere dokumenterte tendenser, skiller synliggjøringen av norske

²⁰ Her kan også nevnes at Dagsrevyen flere ganger reklamerer for programmet *Festen etter fasten* (8. mai, 10. mai og 14. mai).

²¹ Her er det også verdt å nevne at flere av NRKs journalister er muslimer, og at flere norske muslimer inngår som kilder i saker uten at det gjøres noen form for markering av religiøs tilhørighet. Selv om disse sakene ligger utenfor utvalget denne artikkelen analyserer, inngår dette i det store bildet.

muslimer i et ressursperspektiv seg ut. Hvor vidt dette representerer en utvikling over tid, eller skyldes andre faktorer er vanskelig å anslå med noen form for sikkerhet. Det er nærliggende å anta at NRK som en allmennkringkaster med et uttalt mål om å synliggjøre religiøst og kulturelt mangfold skiller seg noe fra andre nyhetsmedier uten et slikt mandat.²² Også Dagsrevyens format kan spille en rolle. Dagsrevyen har et tydelig TV-reportasjeformat og gir mindre rom for debattstoff enn det vi finner i avisdekningen. Flere studier viser at mye av problemfokuset på islam i norsk presse nettopp spiller seg ut på avisenes debattsider (Retriever 2017, jf. Toft 2024). Når dette er sagt er det likevel grunner til å se Dagsrevyens ressursfokuserte representasjoner som del av en utvikling over tid. Som vi har sett tidligere er det en dokumentert tendens til at norske journalister får mer kunnskap om islam, er mer forsiktige med generaliseringer og gir rom for et stadig større mangfold av stemmer og aktører. Om Dagsrevyens fremstillinger her representerer en bredere utvikling i norske nyhetsmediers fremstillinger av islam og muslimer er likevel vanskelig å si. Her trenger vi flere empiriske studier.

Litteratur

- Abdel-Fadil, Mona. 2023. «Triggers & Tropes: The Affective Manufacturing of Online Islamophobia». *International Journal of Communication*, 17, 2883–2903.
- Abdel-Fadil, Mona og Louise Lund Liebmann. 2018. «Gender, Diversity and Mediatized Conflicts of Religion: Lessons from Scandinavian Case Studies». I *Contesting religion: The media dynamics of cultural conflicts in Scandinavia*, redigert av Knut Lundby, 281–298. Berlin, Boston: De Gruyter.
- Andersson, Mette, Christine M. Jacobsen, Jon Rogstad og Viggo Vestel. 2012. *Kritiske hendelser – Nye stemmer. Politisk engasjement og transnasjonal orientering i det nye Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bangstad, Sindre. 2013. «Inclusion and exclusion in the mediated public sphere: the case of Norway and its Muslims» *Social Anthropology*, 21(3), 356–370.
- Bangstad, Sindre. 2014. *The politics of mediated presence. Exploring the new Muslim voices in the contemporary mediated public spheres in Norway*. Oslo: Scandinavian Academic Press.

²² At det er stor forskjell på vinkling i ulike nyhetsredaksjoners fremstilling av religion er ikke noe nytt (Lundby og Gresaker 2015, s. 81–83). NRK ser generelt ut til å skille seg ut når det kommer til å synliggjøre norske muslimer på tvers av formater og programmer (Lundby 2021, s. 177; Aarvik 2018) og kan på den måten også igjen påvirke andre nyhetsmediers fremstillinger (Ophus 2018).

- Christensen, Henrik Reintoft. 2010. *Religion and Authority in the Public Sphere. Representations of Religion in Scandinavian Parliaments and Media*. Doktorgradsavhandling. Aarhus: Aarhus Universitet.
- Døving, Cora Alexa. 2012. «Pressens mørkemenn/troens tjenere: posisjon og selvforståelse blant sunni-muslimske imamer». I *Religiøse ledere. Makt og avmakt i norske trossamfunn*, redigert av Cora Alexa Døving and Berit Thorbjørnsrud, 26–47. Oslo: Universitetsforlaget.
- Døving, Cora Alexa og Siv Ellen Kraft. 2013. *Religion i pressen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eide, Elisabeth og Anne Hege Simonsen. 2010. «De vanskelige journalistiske valgene». I *Innvandrere i norske medier: Medieskapt islamfrykt og usynlig hverdagsliv. Årsrapport 2009*, 46–53. Oslo: Integrerings- og mangfoldsdirektoratet.
- Engebrigtsen, Ada Ingrid og Øivind Fuglerud. 2009. *Kultur og generasjon. Tilpassningsprosesser blant somaliere og tamiler i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Erdal, Ivar John. 2007. «Lokomotiver og sugerør. Om medieplattformenes roller i en allmennkringkasters nyhetsorganisasjon». I *På tværs af mediernes*, redigert av Anja Bechmann Petersen og Steen K. Rasmussen, 153–176. Århus: Ajour.
- Eriksen, Eli-Anne Vongraven. 2020. *Continuity and change: Individualization processes in young Muslim women's knowledge acquisition and practice of Islam in Trondheim*. Doktorgradsavhandling. Trondheim: NTNU.
- Foner, Nancy og Richard Alba 2008. «Immigrant Religion in the U.S. and Western Europe: Bridge or Barrier to Inclusion. *IMR* 42(2), 360–392.
- Furseth, Inger (Red.). 2015. *Religionens tilbakekomst i offentligheten? Religion, politikk, medier, stat og sivilsamfunn i Norge siden 1980-tallet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Furseth, Inger (Red.). 2018. *Religious complexity in the public sphere. Comparing Nordic countries*. Basington: Palgrave MacMillian.
- Figenschou, Tine Ustad, Audun Beyer og Kjersti Thorbjørnsrud. 2015. «The moral police. Agenda-setting and framing effects of a new(s) concept of immigration». *Nordicom Review*, 36(1), 65–78.
- Gullestad, Marianne. 2006. *Plausible prejudice. Everyday experiences and social images of nation, culture and race*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hansen, Janna. 2017. «'Velkommen til forsiden'. At være muslim i en antireligiøs mediealder». I *Religion og ungdom*, redigert av Ida Marie Høeg, 51–68. Oslo, Universitetsforlaget.

- Helseth, Hannah. 2017. *Fornuft og følelser: muslimers argumenter for kvinners rettigheter i medieoffentligheten fra 2000–2012*. Doktorgradsavhandling. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Hjarvard, Stig og Mattias Pape Rosenfeldt. 2018. «Planning Public Debate: Beyond Entrenched Controversies About Islam». I *Contesting religion: The media dynamics of cultural conflicts in Scandinavia*, redigert av Knut Lundby, 117–134. Berlin, Boston: De Gruyter.
- IMDI. 2010. *Innvandrere i norske medier: Medieskapt islamfrykt og usynlig hverdagsliv. Årsrapport 2009*. Oslo: Integrerings- og mangfoldsdirektoratet.
- Ishaq, Bushra. 2017. *Hvem snakker for oss?: muslimer i dagens Norge – hvem er de og hva mener de?* Oslo: Cappelen Damm.
- Liebman, Louise Lund. 2018. «Media, Muslims and Minority Tactics: Compelling Dialogues in Norway». *Contesting Religion: The Media Dynamics of Cultural Conflicts in Scandinavia*, redigert av Knut Lundby, 187–204. Berlin, Boston: De Gruyter.
- Lindstad, Merete og Øivind Fjeldstad. 2005. *Av utenlandsk opprinnelse: nye nordmenn i avisspaltene*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Lindstad, Merete og Øivind Fjeldstad. 2010. «Pressen som norskhetens portvokter». I *Innvandrere i norske medier: Medieskapt islamfrykt og usynlig hverdagsliv. Årsrapport 2009*, 22–27. Oslo: Integrerings- og mangfoldsdirektoratet.
- Listhaug, Sylvi. 2019. Facebook-innlegg 27. august 2019. Hentet 22. november 2023 fra <https://www.facebook.com/listhaugfrp/posts/1190562071115350/>
- Lundby, Knut. 2017. «Mediebruk og konflikter om religion i Norge». *Norsk medietidsskrift*, vol. 24 nr. 4, 1–19.
- Lundby, Knut. (red.). 2018. *Contesting religion: The media dynamics of cultural conflicts in Scandinavia*. Berlin, Boston: De Gruyter.
- Lundby, Knut. 2019. «Conflictual Diversity and Contested Cultural Heritage: Newspaper Coverage of Religion in Norway 1938–2018» *Temenos* 55(2), 249–270.
- Lundby, Knut. 2021. *Religion i medienes grep: Medialisering i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lundby, Knut og Ann Kristin Gresaker. «Religion i mediene – omstridt og oversett?» I *Religionens tilbakekomst i offentligheten?: Religion, politikk, medier, stat og sivilsamfunn i Norge siden 1980-tallet*, redigert av Inger Furseth, 69–104. Oslo: Universitetsforlaget, 2015.

- Lundby, Knut, Henrik Reintoft Christensen, Ann Kristin Gresaker, Mia Lövheim, Kati Niemelä og Sofia Sjö – med Markus Moberg og Árni Svanur Daníelsson. 2018. «Religion and the Media: Continuity, Complexity, and Mediatization». I *Religious Complexity in the Public Sphere: Comparing Nordic Countries*, redigert av Inger Furseth, 193–249. Basingstoke: Palgrave MacMillian.
- Lövheim, Mia og Linnea Jensdotter. 2018. «Contradicting Ideals: Islam on Swedish Public Radio». I *Contesting Religion: The Media Dynamics of Cultural Conflicts in Scandinavia*, redigert av Knut Lundby, 135–154. Berlin, Boston: De Gruyter.
- Mamdani, Mahmood. 2002. «Good Muslim, Bad Muslim: A Political Perspective on Culture and Terrorism». *American Anthropologist* 104(3), 766–775.
- Medietilsynet 2023. *Mediemangfaldsrekneskapen 2022. Mediemangfald i eit bruksperspektiv*.
- Michelsen, Jaran Ree. 2016. «Islam dominerer religionsdebatten». *Vårt Land*. 17. august.
- Moe, Vibeke og Cora Alexa Døving (Red.). 2022. *Diskrimineringserfaringer blant muslimer i Norge*. Oslo: HL-senteret.
- Morey, Peter og Amina Yaqin. 2011. *Framing Muslims: Stereotyping and representation after 9/11*. Harvard University Press.
- NRK. 2022. *NRKs profil- og omdømmetracker. Hele 2021 og 4Q21*. Oslo: NRK Analyse.
- Næss, Kjersti Rogde. 2005. «Myten om muslimer: Medienes beskrivelser av muslimske innvandrere i Norge». I *Islamer i Norge*, redigert av Hege Irene Markussen og Richard Johan Natvig, 14–32. Uppsala: Universitetsstryckeriet.
- Ophus, Odd Kristian Lindebrække. 2018. *Når avisene rammer inn SKAM. Framing av suksess-serien SKAM i norske aviser*. Masteroppgave. Universitetet i Oslo.
- Regjeringen. *NRK-plakaten*. Lest 21. november 2023.
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kkd/medier/nrk_plakat.pdf
- Repstad, Pål. 2020. *Religiøse trender i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Retriever. 2011. *Medieanalyse: Innvandring og integrering i norske medier*. Oslo: Retriever.
- Retriever. 2015. *Medieanalyse: Innvandring og integrering i norske medier 2014*. Oslo: Retriever.
- Retriever. 2017a. *Islam og muslimer i norske medier i 2016*. Oslo: Fritt Ord og Retriever.

- Retriever. 2017b. *Innvandring og integrering i norske medier 2017. En medieanalyse utført på oppdrag fra IMDi*. Oslo: Retriever.
- Retriever. 2021. *Innvandring og integrering i norske medier 2020. En medieanalyse utført på oppdrag fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet*. Oslo: Retriever.
- Sandberg, Sveinung, Jan C. Andersen, Tiffani L.U. Gasser, Marius Linge, Idil A.A. Mohamed, Samah A. Shokr og Sébastien Tutenges. 2018. *Unge muslimske stemmer. Om tro og ekstremisme*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sumiala, Johanna, Katja Valaskivi, Minttu Tikka og Jukka Huhtamäki. 2018. *Hybrid media events: The Charlie Hebdo attacks and the global circulation of terrorist violence*. Emerald Publishing Limited.
- Tjernshaugen, Karen. 2016. «Listhaug: 'Her i Norge spiser vi svin, drikker alkohol og viser ansiktet vårt.'» *Aftenposten* 18. oktober 2016. Hentet 22. november 2023 fra <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/0Aj02/listhaug-her-i-norge-spiser-vi-svin-drikker-alkohol-og-viser-ansiktet-vaart>
- Tonstad, Sissel Kveinå. 2023. «Forhandlinger med omkostninger. Muslimske foregangskvinner i den norske offentligheten». *Tidsskrift for Islamforskning*, 17(1), 83–104.
- Toft, Audun. 2017. «Islam i klasserommet. Unge muslimers opplevelse av undervisning om islam». I *Religion og ungdom*, redigert av Ida Marie Høeg, 33–50. Oslo, Universitetsforlaget.
- Toft, Audun. 2018. Inescapable News Coverage: Media Influence on Lessons About Islam. I Knut Lundby (red.). *Contesting Religion: The Media Dynamics of Cultural Conflicts in Scandinavia*. Berlin/Boston: De Gruyter, 259–278.
- Toft, Audun. 2019. *Conflict and entertainment: Media influence on religious education in upper secondary school in Norway*. Doktorgradsavhandling. Oslo: MF vitenskapelig høyskole.
- Toft, Audun. 2023. «Religion i NRK nyheter: Synlighet og spill på etablerte forestillinger». *Kirke og Kultur*, (2), 134–154.
- Toft, Audun. 2024. 'But it's really about ...' Norwegian Media Coverage of the Quran Burnings in Sweden and Norway in April 2022. *Temenos* 60(1), 105–129 <https://doi.org/10.33356/temenos.136707>
- Aarvik, Signe. 2018. «Sanas islam». I *Dramaserien SKAM. Analytiske perspektiver og didaktiske muligheter*, redigert av Synnøve Skarsbø Lindtner og Dag Skarstein, 111–131. Bergen: Fagbokforlaget.

English abstract

How are Islam and Muslims represented in the main news broadcast of Norway's public service broadcaster NRK? The article explores this question based on empirical material from a study of the news coverage of religion in the news broadcast *Dagsrevyen*. Drawing on existing research on representation of Islam in Norwegian news media, the article shows that the coverage of *Dagsrevyen* can be said to represent both continuity and break with tendencies documented in earlier studies. On the one hand, NRK is in line with earlier documented tendencies by mainly thematising Islam and Muslims in news stories about immigration and integration and in stories about conflicts, violence and terrorism. On the other hand, *Dagsrevyen* also make Norwegian Muslims visible by positive stories portraying Muslims from a resource perspective. The articles nevertheless shows that the issue is complex and that problem-oriented discourses still play major roles in the coverage of Islam and Muslims.

Key words: Islam, Muslims, News media, public service broadcaster